

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію **Кийкова Олексія Юрійовича** з теми **«Філософська парадигма національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти»**, подану на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти

Інтернаціоналізація вищої освіти нині відзначається тенденцією, що визначає зміст і динаміку модернізаційних процесів у галузі вищої освіти. Безпосередня реалізація зазначеного тренду в освітньому просторі окремих держав завжди уособлює собою складне поєднання глобалізаційних тенденцій у суспільстві й освіті, із регіональними (національними) особливостями, а надати цьому поєднанню ефективного характеру можуть концептуальні теоретичні дослідження з філософії освіти, яка є «методологічним ключем» для обґрунтування сучасних модернізаційних стратегій.

Україна нині перебуває об'єктом реалізації гібридних геополітичних і військових стратегій, протистояти яким можуть стратегії у різних сферах культури, спрямовані на розбудову європейсько-орієнтованих підходів у їх плідному поєднанні із вітчизняними надбаннями, постаючи засобом протидії неоімперським та неоколоніальним викликам. У будь-якій сфері буття українського суспільства для пошуку стратегій розвитку можуть та мають бути плідно використані підходи філософії як культурної політики сучасності (Ф. Ліотар), а сфера вищої освіти не є винятком із цієї загальної тенденції.

Саме у роботі Олексія Юрійовича Кийкова зазначений підхід є рельєфно продемонстрованим, спрямовуючи логіку дослідження на продуктивне розв'язання протиріч «глобальне-локальне» у модернізації системи української вищої освіти, результатом якої має постати філософська парадигма національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти. Виходячи із вищезазначеного, звернення автора до зазначеної проблеми носить актуальний характер як для сучасної освітньої теорії, так і для освітньої практики у поточних соціокультурних умовах.

Дисертаційне дослідження складається зі вступу, трьох розділів (шести підрозділів), висновків до окремих розділів, списків використаних джерел у розділах і загальних висновків.

Слід відзначити, що джерельна база дослідження містить роботи вітчизняних дослідників, а також представників пострадянських і закордонних наукових шкіл і напрямів філософії освіти. Це свідчить про спробу автора розглядати проблему філософської концептуалізації української стратегії інтернаціоналізації вищої освіти всебічно, спираючись на наявні у світовому філософсько-освітньому дискурсі теорії та прогресивні зразки впровадження стратегій зазначеного типу у реальну практику вищої освіти.

У дослідженні О.Ю. Кийкова на високому теоретико-методологічному рівні сформульовані мета, об'єкт, предмет і завдання дослідження. Метою дослідження є концептуалізація філософської парадигми національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти. Заявленій меті відповідають об'єкт (інтернаціоналізація вищої освіти як соціокультурний феномен), та предмет дослідження (філософські засади національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти в умовах сучасних трансформаційних процесів).

Шість підрозділів дисертаційного дослідження Олексія Юрійовича послідовно розв'язують шість дослідницьких завдань. Зокрема автором здійснено спробу проаналізувати поняття інтернаціоналізації вищої освіти у сучасному філософському дискурсі та розглянути методологічні підходи дослідження інтернаціоналізації вищої освіти. Також дисертант намагався дослідити витоки міжнародної освіти в епоху Середньовіччя та проаналізувати розвиток міжнародної освіти у епоху Відродження і Нового часу, і лише після цього виявити соціокультурні передумови розвитку інтернаціоналізації освіти в умовах глобалізації та обґрунтувати принципи національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти в Україні.

Загалом пропонований шлях досягнення мети дослідження є правильним, оскільки автор пропонує цінні узагальнення з елементами наукової новизни. Для цього дисертант обрав розгалужену систему методів дослідження, які не є

сумою «традиційних» для філософії освіти методологічних підходів, а які було обрано у безпосередньому зв'язку з дослідницьким завданням. Зокрема автор зауважує на можливостях міждисциплінарного підходу до дослідження феномену інтернаціональної освіти, пропонуючи, паралельно з можливостями філософії освіти, використати підходи сучасної політології, державного управління, педагогіки тощо. Автор вдало поєднує як загальнонаукові методи (аналіз, узагальнення, абстрагування та ін.), так і специфічні методи, які є релевантними до заявлених завдань третього розділу.

У другому розділі, пропонуючи авторське філософське узагальнення історичного досвіду становлення проблеми інтернаціоналізації освіти, дисертант логічно використовує можливості історико-зіставного аналізу, історико-категоріального аналізу тощо.

На окрему увагу заслуговує аналіз досягнень конкретних структурних частин дисертації Олексія Юрійовича. У «Вступі», відповідно до вимог, автором стисло викладено обґрунтування актуальності проведення дослідження, ступінь розробки проблеми, мета, об'єкт і предмет дослідження, положення новизни й інші важливі характеристики роботи.

У першому ж розділі «Теоретико-методологічні засади дослідження інтернаціоналізації вищої освіти», автором здійснено послідовно спробу проаналізувати поняття інтернаціоналізації вищої освіти у сучасному філософському дискурсі, а також розглянути методологічні підходи дослідження інтернаціоналізації вищої освіти. Серед досягнень цього розділу, на нашу думку, є авторське формулювання поняття «інтернаціоналізація вищої освіти», під яким пропонується розуміти «динамічний процес поєднання та взаємопроникнення національних і міжнародних суб'єктів, що забезпечують надання освітніх і дослідницьких послуг» (с. 5 автореферату та відповідні сторінки дисертації). При цьому автор обґрунтовує можливості мультикультуралізму поставати світоглядною основою практичної реалізації стратегій інтернаціоналізації вищої освіти.

У другому розділі («Історична генеза феномену інтернаціоналізації вищої освіти») дисертант вирішує завдання з дослідження витоків міжнародної освіти в Середньовіччі, а також процесів розвитку міжнародної освіти у добу Відродження та Нового часу. Ці кроки є продуктивними та мають передувати дослідженню сучасного виміру проблеми інтернаціоналізації вищої освіти та пошуку обріїв української філософської парадигми стратегії інтернаціоналізації вищої освіти. З одного боку, інтернаціоналізація вищої освіти постає практичною відповіддю на запити глобальної економіки та підпорядкованого ній глобального ринку освітніх послуг, проте, враховуючи історичну генезу університетської освіти, інтернаціоналізація демонструє власну онтологічну присутність у бутті університетів із початку їх виникнення.

Автор формулює у другому розділі положення, цікаві як для сучасної філософії освіти, так і для соціальної філософії: «...виникнувши під впливом суспільства, університети стали змінювати та ускладнювати структуру й самого соціуму, впливаючи на розвиток європейської науки, культури та освіти загалом... Поступово в перших університетах склалося особливе космополітичне співтовариство, яке через свій спосіб життя та інтернаціональну взаємодію сприяло подальшому розвитку єдиної культурної традиції Європи» (с. 6 та відповідні сторінки дисертації).

У третьому розділі дисертації, присвяченому безпосередньому філософському обґрунтуванню принципів національної стратегії інтернаціоналізації у вищій освіті, автор формулює положення, що мають як теоретичне, так і практичне значення для розвитку вітчизняної вищої освіти. З теоретичної точки зору, автору вдалося обґрунтувати, що ключовими принципами вітчизняної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти мають бути врахування глобальних стандартів, реалізація ідей міжнародного співробітництва, подальшої комерціалізації освіти, врахування політичної доцільності, забезпечення культурного різноманіття та лідерства (с. 15 автореферату та відповідні сторінки дисертації). Також, саме цей розділ дає підстави стверджувати, що положення, викладені у дисертації О.Ю. Кийкова,

можуть постати доповненням низки курсів, що викладаються у вітчизняних закладах вищої освіти («Освітня політика», «Педагогіка», «Державне управління» тощо), а також бути врахованими у діяльності профільних міністерств і відомств, на які покладено обов'язки із реалізації стратегії інтернаціоналізації вищої освіти.

Позитивна загальна оцінка опонованого дисертаційного дослідження не знімає низки *побажань і зауважень*, врахування яких дозволило б як підвищити обґрунтованість пропонованих автором положень. Зокрема:

1. У тексті дослідження, поруч із ключовими робочими концептом «інтернаціоналізація освіти» та похідному від нього «інтернаціональна освіта», автор паралельно часто вживає термін «міжнародна освіта». З одного боку, ці поняття виглядають синонімічно, а з іншого, можливо, автор вживає їх усвідомлено, але у такому випадку це потребувало б окремого прояснення (підрозділ 1.1 «Поняття інтернаціоналізації вищої освіти у сучасному загальнонауковому та філософському дискурсі»).
2. Наприкінці кожного розділу автор наводить перелік використаних джерел, у якому переважно закордонні автори представлені роботами п'ятирічної, а інколи й десятирічної давнини. Зважаючи на стрімкий характер соціокультурної динаміки та змін у глобальному освітньому просторі, до свого аналізу автору доречно було би залучити відомі роботи останніх років, наприклад: “Understanding Higher Education Internationalization” (Mihut G., Altbach P. G., 2017), “Internationalization of Higher Education” (Larsen M., Larsen M. A., 2016) тощо.
3. Дисертантом недостатньо був використаний потенціал культурологічних студій вже існуючих національних стратегій інтернаціоналізації, які продемонстрували свою ефективність на практиці. Виглядало б доречним у третьому розділі присвятити увагу верифікації за допомогою цих підходів можливості (з урахуванням культурологічних чинників), використання (у адаптованому вигляді) успішних іноземних стратегій інтернаціоналізації вищої освіти.

4. Слід відмітити, що дисертаційна робота виписана у європоцентричній традиції, автор акцентує увагу на можливостях використання європейського досвіду інтернаціоналізації, а країни Азії, наприклад, інтерпретуються як потенційні споживачі на ринку освітніх послуг. Поза увагою дослідника залишились масштабні процеси інтернаціоналізації та низка успішних модернізаційних процесів, що мають місце у деяких країнах Азії. Про успішність розвитку стратегій інтернаціоналізації свідчать показники міжнародних університетських рейтингів, наприклад, QS World University Ranking 2018, де університети Сінгапуру посідають 11 та 15 місце, Китаю – 25, 38 та 40, Гонконгу – 26 та 30 місця тощо.
5. У структурному плані дисертаційне дослідження має дещо незбалансований в обсязі характер. Так, за обсягом третій розділ є вдвічі більшим за другий, така ж сама ситуація склалася з підрозділами 1.1. та 1.2. Також деякі цитати великі за обсягом, що не завжди доцільно. У подальшій науковій роботі автору варто звертати увагу на лаконічність і чіткість викладення матеріалу.

Проте, як було зазначено вище, сформульовані зауваження не мають суттєвого впливу на загальну позитивну оцінку дисертації О.Ю. Кийкова.

Дисертація виконана на професійному дослідницькому рівні, текст є грамотним, цитати подаються із відповідними авторським інтерпретаціями, висвітлюючи авторську позицію у розумінні проблеми інтернаціоналізації вищої освіти як у глобалізаційному вимірі, так і у його конкретній українській проекції. Заключний розділ роботи містить положення, які можуть слугувати оптимізації освітньої політики в галузі інтернаціоналізації вищої освіти.

Кандидатська дисертація О.Ю. Кийкова містить евристичні положення наукової новизни, а сам текст свідчить про спрямованість автора у напрямі розв'язання поточних та мінімізації перспективних протиріч розвитку вітчизняної вищої освіти з використанням підходів філософії освіти. Як свідчить перелік публікацій автора, авторські положення мають достатній рівень апробації та були репрезентовані у відповідних фахових колах.

Здійснений аналіз тексту дисертації та автореферату О.Ю. Кийкова, а також наведеного у них переліку опублікованих наукових праць, надає підстави для формулювання такого висновку: дисертація «Філософська парадигма національної стратегії інтернаціоналізації вищої освіти» за своєю актуальністю та глибиною, обсягом й оформленням, повнотою викладу основних положень і результатів у фахових публікаціях, відповідає вимогам Порядку присудження наукових ступенів та присвоєння вченого звання старшого наукового співробітника, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 до кандидатських дисертацій, а її автор, Олексій Юрійович Кийков, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філософських наук зі спеціальності 09.00.10 – філософія освіти.

Офіційний опонент

доктор філософських наук, професор,
завідувач кафедри філософії і
соціально-гуманітарних дисциплін
Херсонського державного
аграрного університету

Підпис проф. Берегової Г.Д. засвідчую
Начальник відділу кадрів

Г.Д. Берегова

Ю.В.Яворська